Zvyšování kompetencí učitelů

1. stupně základní školy pro zařazení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do školní tělesné výchovy

**Ondřej Ješina, Ludmila Miklánková,
Tomáš Vyhlídal, Martin Kudláček**

Príspevek byl zpracován jako součást projektu Příprava pro tělesnou výchovu osob s postižením, CZ.1.07/2.2.00/15.0336.

Abstrakt

Pohybové aktivity jsou přirozenou a důležitou součástí života dětí, a to včetně dětí s různými typy zdravotního postižení. Významnou roli při podpoře integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (resp. zdravotním postižením) do pohybových aktivit, prováděných v rámci realizace školních vzdělávacích programů, sehrává osoba pedagoga. Vědomostí a dovedností učitele z této oblasti patří mezi limitující faktory rozsahu a efektivity integrace. Cílem dílčího šetření byl monitoring a analýza názorů studentů oboru Učitelství 1. stupně základních škol Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci na koncepci, obsah a začlenění nového studijního předmětu, zaměřeného na základy aplikovaných pohybových aktivit (APA), do systému vzdělávání v oblasti tělesné výchovy u daného oboru. Tato výuka byla koncipována a realizována Fakultou tělesné kultury UP v rámci řešení projektu Příprava pro tělesnou výchovu osob s postižením, CZ.1.07/2.2.00/15.0336. Ke sběru dat byla užita anketa, kde stu-

denti vyjádřili svůj názor prostřednictvím desetibodové škály. Data byla zpracována metodou frekvenčního výskytu odpovědí a percentuálně. Byla provedena komparace názorů studentů prezenční formy a kombinované formy studia. Z výsledků jednoznačně vyplývá požadavek trvalého začlenění studijního předmětu rozšiřujícího vědomosti a dovednosti v oblasti APA do studijního plánu oboru učitelství pro 1. stupeň základních škol. Studenti si uvědomují nutnost prohloubení poznatků z této oblasti, které by se ale neměly omezovat pouze na vyučovací jednotku tělesné výchovy. Studenti kombinované formy studia podporují větší rozsah výuky v oblasti aplikovaných pohybových aktivit v rámci pregraduální přípravy učitelů 1. stupně základních škol.

Klíčová slova: tělesná výchova, integrace, aplikovaná tělesná výchova, žák se zdravotním postižením.

Increasing Competencies of teachers of primary school for inclusion of pupils with special educational needs into school physical education

Abstract

Physical activity is a natural and important part of the life of children, including children with various types of disability. The personality of the educator plays an important role in promoting the inclusion of the student with special educational needs (or disability) to the physical activities realized in general school education programs. Knowledge, skills and competences of teachers belong to the limiting factors for the extent and effectiveness of inclusion. The aim of the pilot enquiry is to realize a monitoring and analysis of the views of the students of Palacký University, Olomouc of teacher training for elementary school on the concept, content, and the inclusion of a new course focused on the basics of adapted physical activity (APA), in the education system in the area of physical education for the scope. This teaching was conceived and realized by the Faculty of Physical Culture in the project Preparation for Physical Education of Persons with Disabilities, CZ. 1.07/2.2.00/15.0336. Data were collected through a poll where students have expressed their views through a ten items scale. The data has been processed by the frequency prevalence of responses and percentage-terms it. Comparison of views of students was made among students of full-time forms and the part-time (combined) form of studies. From the results a request for sustainable reintegration of the study program is obvious. The students are aware of the need to deepen the knowledge of this area. The students of the part-time form of studies support a bigger range of instruction in the field of adapted physical activity within the undergraduate teacher preparation teacher of elementary school.

Key words: physical education, inclusion, adapted physical activity, student with disability.

Úvod

Cíleně vedené pohybové aktivity jsou důležitou součástí života všech dětí, a to i dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (zejména pak se zdravotním postižením). Výzkumná šetření konstatují, že výraznou úlohu při realizaci pohybových aktivit u těchto dětí hraje rodina (Moore, Lombardi, White et al., 1991; Taylor, Baranowski & Sallis, 1994; Welk, 1999; Kremer-Sadlik & Kim, 2007). Přesto bývá právě škola tou první institucí, kde se postižené dítě seznamuje s možnostmi účasti v pohybových aktivitách, včetně integrace do aktivit vrstevníků z intaktní populace. Na právo žáka se zdravotním postižením účastnit se školní tělesné výchovy (TV) existují různá, často i negativní hlediska. Některá z nich lze považovat za oprávněná (např. nepřekonatelná časová, finanční a materiálová náročnost) a pochopitelná (obavy z úrazu, ze zhoršení zdravotního stavu, z negativních reakcí vrstevníků při snaze o integraci žáka atp.). Přesto je nutné dále hledat možná řešení.

Lieberman, Houston-Wilson a Kozub (2002) zjišťovali názory učitelů na integraci žáků se zdravotním postižením ve školní tělesné výchově. Uvádějí, že mezi nejzávažnější překážky zde patří nedostatek odborné přípravy, nedostatek pomůcek, časová náročnost na přípravu a průběh výuky. Zahraniční šetření konstatují limity v oblasti prostorových podmínek, problémy s hodnocením žáků, zajištěním bezpečnosti, nedostatečné kompetence v oblasti modifikace pohybových aktivit a jako problematickou se jeví i komunikace s rodiči (Block, 1994; Feijgin, Talmor a Erlich, 2005; Morley et al., 2005; Sherrill, 2004;). Podle Nutbrown a Clugha (2004) 87 % učitelů TV nezískalo při vysokoškolském studiu základní informace o tom, jak vést integrovanou výuku. V České republice se problematikou základních bariér či limitů při vedení integrované TV zabývali např. Rybová a Kudláček (2010), kteří zjišťovali názory učitelů TV na integraci žáků s tělesným postižením ve výuce. Za největší limity považují nedostatek finančních prostředků, které přímo souvisejí s počtem asistentů pedagoga a konzultantů APA (aplikovaných pohybových aktivit) v praxi a materiálním zajištěním výuky. Upozorňují na postojové bariéry samotných učitelů a další pedagogických pracovníků. Tyto a další limity vedou k podpoře systému, který mnohdy neumožňuje žákům se zdravotním postižením (nebo jinými speciálními vzdělávacími potřebami) účast na organizovaných pohybových aktivitách (jak na úrovni školní tělesné výchovy, tak i ve sportu a rekreaci).

Za ideální období pro integraci postiženého žáka ve školní tělesné výchově lze považovat mladší školní věk. Psychologická a sociální specifika této věkové kategorie umožňují vytváření pozitivních vzorců chování, v raném školním věku nejčastěji napodobováním dospělého – učitele. Ontogeneticky daná vysoká potřeba pohybu u dětí,

a také organizace vzdělávání na 1. stupni běžných základních škol mohou usnadnit začlenění žáka se zdravotním postižením nejen do TV, ale prostřednictvím kinetického učení v rámci mezipředmětových vztahů i do ostatních všeobecně vzdělávacích předmětů. Pohybové aktivity realizované ve škole jsou mnohdy jedinými tělesnými cvičeními žáků s postižením v jejich běžném denním režimu. Přitom potřeba pohybu je u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami výraznější než u intaktní populace (Štěrbová, 2007; Machová 2008; Bláha, 2011; Ješina, Hamřík, et al., 2011; Ješina, Kudláček, et al., 2011; Bartoňová & Ješina, 2012; Válková, 2012).

Učitel 1. stupně základní školy by měl být odborníkem, který i žákům se zdravotním postižením zprostředkovává sociální interakci v rámci školního vyučování a vytváří stereotypy pro budoucí chování jak u nich, tak u intaktní populace. Od roku 2004 je integrace legislativně podpořena ve školském zákoně č. 561/2004 (MŠMT, 2004) a ve Vyhlášce 73/2005 Sb. (MŠMT, 2005). Současné trendy ve vzdělávání respektují integraci do běžných základních škol jako systémovou normu, do které by měli být zařazeny všechny vyučovací předměty nebo jejich alternativy. Zařazením vysokoškolských předmětů, které rozvíjejí kompetence budoucích učitelů vyučujících TV v oblasti aplikovaných pohybových aktivit (tělesné výchovy, sportu a rekreace osob se speciálními potřebami, včetně žáků se zdravotním postižením) a integrované tělesné výchovy se na mezinárodní úrovni zabýval projekt EIPET (European Inclusive Physical Education Training LLP/LdV/TOL/2007/IRL-502) (Kudláček, Ješina, Bláha & Janečka, 2010). Jedním z výstupů projektu je teoretický rámec kompetencí učitelů vyučujících TV na základní škole (Tab. 1).

Tabulka 1

Kompetence učitele předpokládané pro relevantní pro výuku TV na základní škole

KOMPETENCE	DOVEDNOSTI	ZNALOSTI V OBLASTI APA
Přizpůsobit školní kurikulum tělesné výchovy tak, aby odrážely současné podmínky a potřeby všech žáků se zdravotním postižením (mysleno i dalších speciálních vzdělávacích potřeb) v TV.	Dokáže modifikovat stávající kurikulum.	Specifických potřeb osob se zdravotním postižením.
Diagnostikovat aktuální stav dovedností žáků se zdravotním postižením v TV.	Dokáže rozpoznat připravenost žáků pro zapojení do TV; dokáže komunikovat a spolupracovat s příslušnými centry podpory (specialisté v oblasti aplikované tělesné výchovy – ATV); dokáže komunikovat s žáky (rodiči, zákonnými zástupci).	Speciálních potřeb ve vztahu k tělesné výchově a záležitostí týkajících se zdravotního postižení.
Plánovat výuku s ohledem na příslušný rozvoj všech žáků v integrované TV.	Dokáže naplánovat vyučovací jednotku integrované TV, aby bylo zajištěno vhodné učení pro všechny žáky.	Tvorby individuálního vzdělávacího plánu v TV (IVP); zdraví a bezpečí ve vztahu k integrované TV.

KOMPETENCE	DOVEDNOSTI	ZNALOSTI V OBLASTI APA
Příprava vyučovací jednotky a třídy pro integraci žáků se zdravotním postižením.	Dokáže výuku přizpůsobit vnějšímu prostředí a vhodně ji využít pro účast žáka se zdravotním postižením ve školní TV.	Vhodných aplikovaných a kompenzačních pomůcek.
Přizpůsobení vyučování tak, aby byly naplněny potřeby VŠECH žáků v integrované TV.	Dokáže přizpůsobit vlastní styl učení pro facilitaci integrace; dokáže přizpůsobit hry a aktivity.	Didaktických stylů ve vztahu k integraci; modifikace pohybových her a dalších pohybových aktivit (aktivity, prostředí, pravidla, pomůcky).
Modifikace chování (kázně) žáků tak, aby bylo zajištěno co nejvhodnější a bezpečné učení pro VŠECHNY.	Dokáže popsat a pochopit příčiny problémů chování; dokáže připravit a aplikovat plán modifikace chování žáků.	Příčin a následků problémů chování; příslušné strategie modifikace chování žáků.
Komunikace se žáky se zdravotním postižením a ostatními, kteří jsou přímo nebo nepřímo zapojeni do učení integrované TV.	Dokáže komunikovat se studenty se speciálními vzdělávacími potřebami; dokáže komunikovat s podpůrnými pracovníky a agenturami (specialisté v oblasti ATV či asistenti pedagoga); je schopen týmové práce, používání odpovídajících komunikačních nástrojů s rodiči a ostatními relevantními stranami.	Odpovídající komunikační strategie pro žáky se zdravotním postižením; specifik spolupráce a komunikace s podpůrným personálem; potřeb rodičů žáků se zdravotním postižením.
Evaluační pokroku žáků se zdravotním postižením v integrované TV ve vztahu k jejich cílům.	Dokáže používat odpovídající screeningové testy.	Rozličných metod evaluace; odpovídajících screeningových testů.
Hodnocení efektivity programu integrované TV.	Dokáže analyzovat integrovanou TV – hodnocení efektivity, vyvození závěry.	Teorie a metod hodnocení programů.
Pokračující rozvoj vlastních profesních dovedností a znalostí.	Dokáže popsat vlastní potřeby pro profesní rozvoj v integrované TV.	Odpovídajících příležitostí pro profesní rozvoj.
Prosazování práv a potřeb studentů se zdravotním postižením.	Dokáže podporovat a prosazovat práva žáků se zdravotním postižením; zvládá práci v týmu a networking.	Služeb pro osoby se zdravotním postižením, struktury APA a sportu osob se zdravotním postižením, včetně výchovně-vzdělávacího systému.

Předměty zařazené do kurikula studijních oborů a zaměřené na rozvoj výše uvedených dovedností a znalostí by mohly být vhodných nástrojem pro rozvoj profesních kompetencí a také portfolia budoucích pedagogů. Za efektivní způsob realizace výuky lze považovat vzdělávání s využitím prvků zážitkové pedagogiky (Brücknerová, 2008; Dohnal, 2004; Hanuš & Chytilová, 2009), která je vhodným nástrojem k dosažení behaviorálních změn, postojů a názorů a získání zkušeností ve vztahu k pohybovým aktivitám i osob se zdravotním postižením (Kudláček, Bocarro, Jirásek & Hanuš, 2009). Proto v rámci řešení projektu Příprava pro tělesnou výchovu osob s postižením, CZ.1.07/2.2.00/15.0336 byla realizována výuka předmětů zaměřených na zvýšení kompetencí budoucích učitelů 1. stupně základních škol k integraci žáka s postižením ve školní tělesné výchově, a to v rámci jejich pregraduální přípravy.

Cíl

Cílem dílčího výzkumného šetření byl monitoring a analýza názorů studentů oboru učitelství 1. stupně základních škol na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci na koncepci a obsah předmětu zaměřeného na základy aplikovaných pohybových aktivit (APA) do systému vzdělávání v oblasti tělesné výchovy u daného oboru.

Metoda

Dílčího šetření se zúčastnilo 83 studentů (45 studentů prezenčního studia a 38 studentů kombinovaného studia) oboru Učitelství 1. stupně základních škol Pedagogické fakulty UP v Olomouci. Výběr souboru byl záměrný, a to s ohledem na zvolený obor, strukturu studijního plánu a limity dané počtem kreditů pro oblast tělesné výchovy a počtem vyučovacích jednotek vymezených pro tělesnou výchovu v konkrétním studijním plánu daného oboru. Do studijního plánu byl implantován předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit (APA1P u prezenční formy studia, APA1K u kombinované formy studia) a realizován vždy ve III. ročníku studia v akademickém roce 2011/2012. Zařazení předmětu do ročníku vycházelo z koncepce předmětů z oblasti tělesné výchovy u daného oboru (studenti již absolvovali většinu předmětů z oblasti TV). Předmět byl zařazen jako povinný (kategorie A) v zimním semestru v rozsahu 1 vyučovací jednotka týdně (celkem 13 seminářů/ 45 min) a zakončen zápočtem s přidělením 1 kreditu. Výuka proběhla formou přednášek (7 vyučovacích jednotek) a cvičení (6 vyučovacích jednotek).

Při realizaci výuky postupovali vyučující podle výukového programu předmětu (Tab. 2).

Tabulka 2

Výukový program předmětu „Základy aplikovaných pohybových aktivit“ pro obor Učitelství 1. stupně základních škol PdF UP v Olomouci (APA1P, APA1K)

Základní vymezení tématu výuky	Obsah (resp. rozvíjené kompetence)	Časová dotace
Organizace výuky, formální zahájení semestru. Úvod do aplikovaných pohybových aktivit (APA). Definice APA, postavení v systému teorie a praxe, historie, legislativa, terminologická specifika, stav APA v ČR a zahraničí.	Úvod do studia předmětu dle regulí FTK UP. Základní představení konceptu APA. Pochopení práv žáků ve vztahu k APA. Získání znalosti organizací v ČR a zahraničí, nabízených služeb a profesní ukotvení APA. Základy TV – individuální vzdělávací plán, organizace, evaluace. Sport – specifika sportu osob se zdravotním postižením. Volný čas – zamyšlení se nad specifiky životního stylu osob se zdravotním postižením.	90 min
APA osob s tělesným postižením – teorie. Teorie zaměřené na osoby s tělesným postižením. Obecná charakteristika postižení a specifika práce s osobami s tělesným postižením v prostředí školní TV, sportu a volného času.	Obecně – specifika různých typů tělesného postižení a pohybové kontraindikace. Základy komunikace a asistence osob s tělesným postižením. Tělesná výchova – představení specifík didaktických postupů, modifikace pohybových aktivit, bezpečnost při TV, tvorba individuálního vzdělávacího plánu. Sport – základní charakteristika systému sportů v systému paralympijského hnutí. Případové studie sportovců s tělesným postižením. Volný čas – specifika životního stylu osob s tělesným postižením, systém služeb v oblasti volného času, příklady organizací zabývajících se osobami s tělesným postižením. Představení outdoorových a indoorových nespportovních aktivit.	90 min
APA osob s tělesným postižením – praxe. Praktické ukázky různých sportů osob s tělesným postižením, představení a základní využití sportovně kompenzačních pomůcek.	Představení sportovně kompenzačních pomůcek. Vysvětlení základů užívání a vhodnosti využití pro osoby s různým typem postižení. Bezprostřední praktické vyzkoušení si sportovně kompenzačních pomůcek. Vysvětlení základních funkcí, bezpečnosti a specifík využití. Příklady pohybových aktivit a sportovních her – boccia, drobné inkluzivní hry.	90 min
APA osob se zrakovým postižením – teorie. Teorie zaměřené na osoby se zrakovým postižením. Obecná charakteristika postižení a specifika práce s osobami s tělesným postižením v prostředí školní TV, sportu a volného času.	Obecně – specifika zrakového postižení a důraz na pohybové kontraindikace. Základy komunikace a asistence osob se zrakovým postižením. Tělesná výchova – představení specifík didaktických postupů, modifikace pohybových aktivit, bezpečnost při TV, tvorba individuálního vzdělávacího plánu. Sport – základní charakteristika paralympijských sportů sportovců se zrakovým postižením. Představení vybraných sportovců se zrakovým postižením. Volný čas – specifika životního stylu osob se zrakovým postižením, systém služeb v oblasti volného času, příklady organizací zabývajících se osobami se zrakovým postižením. Představení outdoorových a indoorových nespportovních aktivit.	90 min

APA osob se zrakovým postižením – praxe. Praktické ukázky různých sportů osob se zrakovým postižením, představení a základní využití sportovně kompenzačních pomůcek.	Představení sportovně kompenzačních pomůcek. Vysvětlení základů užívání a vhodnosti využití pro osoby s různým typem postižení. Bezprostřední praktické vyzkoušení si sportovně kompenzačních pomůcek. Vysvětlení základních funkcí, bezpečnosti a specifik využití. Příklady pohybových aktivit a sportovních her – zvuková střelba, ukázky her pro rozvoj prostorové organizace, modifikovaný goalball, tandemová cyklistika.	90 min
APA osob s mentálním postižením – teorie. Teoretická výuka zaměřená na základy životního stylu osob s mentálním postižením, komunikace a možnosti pohybových aktivit v prostředí školní TV, sportu a volného času.	Obecně – specifika komunikace s osobami s mentálním postižením, vysvětlení specifik životního stylu a nabídky sociálních služeb pro osoby s mentálním postižením ve vztahu k APA. Tělesná výchova – využití mezipředmětových vztahů, specifika zdravotní TV u žáků s mentálním postižením. Sport – systém sportu a specifika přístup INAS-FID a Special Olympic International. Volný čas – specifika životního stylu osob s mentálním postižením.	45 min
Psychomotorické hry. Využití u osob s mentálním i jiným postižením či zdravotním znevýhodněním	Praktický workshop zabývající se využitím psychomotorických her v rámci mezipředmětových vztahů. Samostatná kreativní práce se zadáváním úkolů v prostředí psychomotorické intervence.	45 min
APA osob se sluchovým postižením. Propojení teoretické výuky s praktickou aplikací hry na rozvoj komunikačních dovedností s osobami se sluchovým postižením	Obecně – specifika komunikace s osobami se sluchovým postižením v prostředí APA. Tělesná výchova, sport a volný čas – vysvětlení kontraindikací pohybových aktivit a základních specifik ve sportu osob se sluchovým postižením.	
Evaluace výuky Formální zahájení semestru	Dle regulí FTK UP	45 min

V poslední vyučovací jednotce semestru, bezprostředně po ukončení výuky, byla studentům předložena anketa (Obr. 1). Její struktura odpovídala záměru – posoudit koncepci, obsah a rozsah výuky nově zavedeného předmětu a jeho začlenění do systému vzdělávání v oblasti tělesné výchovy u daného studijního oboru. Anketa je tvořena 9 otázkami hodnocenými na škále, kde odpověď uvedená číslem 1 znamená zásadní nesouhlas („zásadně ne“) a odpověď uvedená číslem 10 znamená zásadní souhlas („zásadně ano“). Výjimku tvořila otázka č. 4, kde na uvedené škále měli studenti označit upřednostnění buď výuky praktické, nebo teoretické (č. 1 = pouze praktická výuka až č. 10 = pouze teoretická výuka). V každé otázce byla možná pouze 1 odpověď. Výsledky byly vyhodnoceny metodou frekvenčního výskytu odpovědí, percentuelně a graficky.

Obrázek 1

Anketa pro hodnocení rozsahu, obsahu a organizaci výuky předmětů APA1P a APA1K

Obor: Učitelství 1. stupně základních škol Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Předmět: KAT/APA1P KAT/APA1K (zakroužkujte segment Vašeho předmět)

Ročník: III.

Č. 1 znamená odpověď „zásadně ne“; č. 10 znamená odpověď „zásadně ano“ (s výjimkou ot. č. 4)

1. Myslíte si, že tento předmět svým obsahem souvisí s koncepcí výuky tělesné výchovy u vašeho oboru?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2. Považujete rozsah tohoto předmětu (tj. výuka 1 hodina týdně v 1 semestru) za dostačující?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3. Vyhovovala by vám u tohoto předmětu spíše výuka v bloku?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Označte kroužkem číslo vystihující vaše doporučení pro poměr teoretické a praktické výuky v daném předmětu! Na uvedené stupnici znamená č. 1 = pouze praktická výuka a č. 10 pouze teoretickou výuku.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5. Navazuje tento předmět na poznatky nabyté v jiných předmětech z oblasti tělesné výchovy u vašeho studijního oboru?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

6. Navazuje tento předmět na poznatky nabyté v ostatních předmětech z vašeho studijního oboru?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7. Domníváte se, že by měly být poznatky z oblasti APA součástí výuky i v ostatních předmětech z oblasti tělesné výchovy?										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
8. Myslíte si, že by měly být poznatky z oblasti APA i součástí Kurzu turistiky a pobytu v přírodě (předmět A) a Kurzu lyžování a pobytu v zimní přírodě (předmět C)?										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
9. Považujete vědomosti nabyté ve výuce předmětu za využitelné ve vaší praxi absolvované na VŠ?										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

Vysvětlivky: 1–10...body na škále, kde 1 = zásadně ne až 10 = zásadně ano

Výsledky a diskuse

Z oslovených studentů prezenční formy studia se 50 % domnívá, že předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit (APA1P) má souvislost s celkovou koncepcí výuky tělesné výchovy u oboru učitelství pro 1. stupeň základních škol (Tab. 3). Rozsah výuky tohoto předmětu považují za dostačující. Rozložení předmětu do celého semestru je z pohledu studentů vhodné, stejně tak jako poměr mezi praktickou a teoretickou výukou. Studenti se s danou problematikou částečně setkávají v rámci studia svého oboru i v ostatních předmětech. Většina uvádí, že poznatky z oblasti APA navazují na informace získané také v dalších předmětech z oblasti tělesné výchovy. Tuto odpověď nelze považovat za zcela validní – problematika aplikovaných pohybových aktivit ve smyslu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (resp. tělesným postižením) není ve výukových plánech dílčích předmětů z oblasti tělesné výchovy zařazena. Vědomosti získané v předmětu APA1P jsou považovány za využitelné v pedagogické praxi. Lze konstatovat, že realizovaný předmět obohatil penzum vědomostí i praktických dovedností studentů a jeho zařazení do studijního plánu oboru Učitelství pro 1. stupeň základních škol je vhodné a žádoucí.

Tabulka 3

Frekvenční výskyt odpovědí studentů prezenčního studia v předmětu KAT/APA1P na otázky č. 1–9 (%), n = 45

APA1P – prezenční forma studia, n = 45									
B/%	Ot. 1	Ot. 2	Ot. 3	Ot. 4	Ot. 5	Ot. 6	Ot. 7	Ot. 8	Ot. 9
10	15,56	40,00	15,56	4,44	6,67	2,22	8,89	11,11	22,22
9	11,11	22,22	6,67	2,22	11,11	4,44	2,22	15,56	15,56
8	24,44	15,56	8,89	2,22	20,00	31,11	17,78	24,44	15,56
7	17,78	11,11	11,11	2,22	11,11	11,11	15,56	13,33	13,33
6	4,44	0,00	6,67	11,11	6,67	13,33	15,56	11,11	13,33
5	15,56	2,22	11,11	44,44	17,78	8,89	15,56	4,44	6,67
4	8,89	0,00	11,11	11,11	11,11	17,78	13,33	6,67	2,22
3	2,22	6,67	6,67	22,22	11,11	8,89	6,67	4,44	6,67
2	0,00	2,22	6,67	0,00	4,44	2,22	4,44	4,44	4,44
1	0,00	0,00	15,56	0,00	0,00	0,00	0,00	4,44	0,00

Vysvětlivky: B – body; % – frekvenční výskyt odpovědí v procentech; body 1–10 – škála, kde 1 = zásadně ne, 10 = zásadně ano; ot. 1 – ot. 9...číslo otázky; APA1K – předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit u prezenčního studia

Padesát procent oslovených studentů kombinované formy studia oboru učitelství 1. stupně základních škol vidí jednoznačně souvislost s celkovou koncepcí výuky tělesné výchovy u daného oboru (Tab. 4). Protože se jedná většinou o učitele, kteří jsou přímo v praxi na základních školách a denně jsou konfrontováni s požadavky na kompetence učitele 1. stupně školy, považují rozsah tohoto předmětu za poměrně malý. Vyhovovala by jim spíše výuka praktického charakteru a v uceleném bloku. K podobným závěrům dochází i projekt EIPET (Kudláček, Ješina, Blaha, & Janečka, 2010), který také upřednostňuje výuku ve vícehodinových blocích. Vícehodinové bloky výuky základů APA jsou preferovány i na řadě zahraničních pracovišť jako jsou univerzita ve finské Jyväskylā, univerzita v Charlottesville (USA, Virginia) nebo na Technologickém institutu v Tralle (Irsko) a další. I v ČR je možné zaznamenat podobně koncipovanou výuku (Válková, 2011). Podle názoru těchto studentů není jednoznačně zřejmá návaznost nově zavedeného předmětu APA1K poznatky z ostatních předmětů daného studijního oboru, což znamená, že problematika integrace není v ostatních předmětech příliš řešena. Kupodivu lépe je hodnocen kontext s ostatními předměty z oblasti tělesné výchovy, přestože ani u této formy studia nejsou uvedené poznatky z oblasti APA implantovány do konkrétních výukových programů. Pravděpodobně i na základě zkušeností z praxe vidí studenti nutnost získávat poznatky o aplikovaných pohybových aktivitách i v dalších předmětech z oblasti tělesné výchovy. Bylo by tedy vhodné začlenit praktické ukázky aplikace pohybových aktivit např. pro děti s tělesným postižením v předmětech

gymnastika, sportovní hry, plavání apod. V zahraničí je tento postup integrování témat z oblasti APA do sportovně zaměřených předmětů termínem „infuse“. Stejně tak je nutné předkládat náměty pro začlenění těchto dětí do dalších organizačních forem tělesné výchovy, např. do pobytů v zimní nebo letní přírodě. V některých skandinávských zemích (především Norsko, Švédsko) jsou kurzy a outdoorové aktivity s osobami se speciálními potřebami s využitím APA povinnou součástí univerzitního vzdělávání učitelů TV.

Tabulka 4

Frekvenční výskyt hodnocení odpovědí studentů kombinovaného studia v předmětu APA1K na otázku č. 1–9 (%), n = 38

APA1K – kombinovaná forma studia, n = 38									
B/%	Ot. 1	Ot. 2	Ot. 3	Ot. 4	Ot. 5	Ot. 6	Ot. 7	Ot. 8	Ot. 9
10	50,00	5,26	42,11	2,63	13,16	18,42	36,84	31,58	47,37
9	13,16	5,26	13,16	5,26	23,68	21,05	21,05	21,05	15,79
8	31,58	10,53	23,68	5,26	23,68	18,42	15,79	15,79	26,32
7	2,68	0,00	2,68	2,63	13,16	15,79	5,26	7,89	7,89
6	0,00	15,79	2,68	15,79	5,26	10,53	7,89	0,00	0,00
5	0,00	10,53	7,89	15,79	5,26	5,26	2,63	10,53	2,63
4	2,68	7,89	2,68	10,53	5,26	7,89	5,26	2,63	0,00
3	0,00	7,89	2,68	23,68	7,89	0,00	2,63	5,26	0,00
2	0,00	5,26	2,68	10,53	0,00	0,00	2,63	2,63	0,00
1	0,00	31,58	0,00	7,89	2,63	2,63	0,00	2,63	0,00

Vysvětlivky: B – body; % – frekvenční výskyt odpovědí v procentech; body 1–10 – škála, kde 1 = zásadně ne, 10 = zásadně ano; ot. 1 – ot. 9 – číslo otázky; Ot. 1–10 – číslo otázky; APA1K – předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit u kombinovaného studia

Zajímavé je porovnání odpovědí studentů prezenční a kombinované formy studia (Graf 1). V odpovědi na otázku č. 2 („Považujete rozsah tohoto předmětu (tj. výuka 1 hodina týdně v 1 semestru) za dostačující?“) studenti kombinované formy pravděpodobně vycházejí ze znalosti praxe, konkrétních podmínek a také povědomí o potřebných kompetencích učitele na 1. stupni základní školy. Reagují na snahy o integraci žáků s postižením ze strany rodičů i managementu škol a podporu integrace a inkluzivního vyučování ze strany školských institucí. V České republice není těmto snahám pregraduální příprava učitelů na vysokých školách dosud zcela přizpůsobena. Například ve Finsku je mlžné vybrat si APA (obecně zaměřené), nebo taneční terapie (také vnímaná jako součást nebo specializace v APA) jako povinně volitelný modul. Znamená to tedy, že ve výše uvedených zemích je APA nedílnou součástí vysokoškolského studia pro budoucí učitele TV bez ohledu na svoje zaměření. Každý učitel TV tedy v magisterské etapě absolvuje celý modul zaměřený na pohybové aktivity osob se speciálními po-

třebami. Studentům kombinované formy studia daného oboru je jednoznačně zřejmá využitelnost získaných poznatků v praxi základních škol.

Ucelená forma výuky v bloku méně vyhovuje studentům prezenčního studia, přestože by usnadnila koordinaci rozvrhů studia daného oboru obou podílejících se VŠ (tedy Fakulty tělesné kultury a Pedagogické fakulty Univerzity Palackého). Rozdíly jsou patrné ve větší preferenci výuky v bloku u studentů kombinovaného studia. Znalost konkrétních podmínek v praxi vedla pravděpodobně více studenty kombinovaného studia k názoru, že se základy aplikovaných pohybových aktivit by se měli seznamovat i v ostatních předmětech z oblasti tělesné výchovy. Tito studenti si také více uvědomují potřebu návaznosti na ostatní předměty daného studijního oboru, a i předměty tělesné výchovy.

Graf 1 Srovnání odpovědí studentů prezenčního (n = 45) a kombinovaného studia (n = 38)

Vysvětlivky: body 1–10...1 = zásadně ne, 10 = zásadně ano; ot.1 – ot.10...číslo otázky; APA1K...předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit u kombinovaného studia; APA1P... předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit u prezenčního studia

Závěr

Uvedené dílčí šetření bylo zaměřeno na koncipování struktury a obsahu, a také praktickou realizaci nového vyučovacího předmětu Základy aplikovaných pohybových aktivit. Jeho záměrem bylo podpořit a rozvinout kompetence budoucích kvalifika-

ných učitelů 1. stupně základních škol pro práci se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami (resp. tělesným postižením). Na základě výsledků lze konstatovat, že dle názorů studentů prezenční i kombinované formy studia oboru Učitelství pro 1. stupeň základních škol Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci byl předmět Základy aplikovaných pohybových aktivit přínosem v oblasti vědomostí i praktických dovedností studentů. Jeho zařazení do studijního plánu daného oboru je z jejich pohledu žádoucí. Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že v rámci studia by bylo vhodné předkládat informace z oblasti integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (resp. s tělesným postižením) v kontextu ostatních předmětů, včetně dalších předmětů z oblasti tělesné výchovy. Jednoznačný je požadavek na zvýšení rozsahu výuky daného předmětu, především u studentů kombinované formy studia. V jejich názorech se promítají zkušenosti z praxe na základních školách a současné snahy o zvýšení integrace žáků s postižením do běžného režimu škol. Výzkumný soubor ale nebyl rozsáhlý, proto nelze výsledky zobecnit. Přesto lze považovat získaná zjištění za přínosná a doporučit další zkoumání možností integrace žáků s tělesným postižením do vyučovacích jednotek tělesné výchovy v běžné školní praxi.

Literatura

- Bláha, L. (2011). *Vybrané studie k uplatňování pohybových aktivit u osob se zrakovým postižením*. Olomouc: UP v Olomouci.
- Bartoňová, R., & Ješina, O. (2012). *Individuální vzdělávací plán ve školní tělesné výchově*. Olomouc: UP v Olomouci, 2012.
- Block, M. (1994). *A teacher's guide to including students with disabilities in regular physical education*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes, 1994.
- Brücknerová, K. (2008). Učení zážitkem na vysoké škole. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 5 (9), 31–33.
- Dohnal, T. (2004). Patří zážitek do školy? *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*. 1(1), 29–31.
- Fejgin, N., Talmor, R., & Erlich, I. (2005). Inclusion and burnout in physical education. *European Physical Education Review*, 2(1), 29–50.
- Hanuš, R., & Chytilová, L. (2009). *Zážitkové pedagogické učení*. Praha: Grada.
- Ješina, O., Hamřík, Z. (2011). *Podpora aplikovaných pohybových aktivit v kontextu volného času*. Olomouc: UP v Olomouci.
- Ješina, O., Kudláček, M. et al. *Aplikovaná tělesná výchova*. (2011). Olomouc: UP v Olomouci.
- Kremer-Sadlik, T., & Kim, J. L. (2007). Lessons from sports: children's socialization to values through family interaction during sports activities. *Discourse & Society*, 18 (1), 35–52.
- Kudláček, M., Bocarro, J., Jirásek, I., & Hanuš, R. (2009). The Czech way of inclusion in experiential education framework. *Journal of Experiential Education*, 32(1), 14–27.
- Kudláček, M., Ješina, O., Blaha, L., & Janečka, Z. (2010). Kompetence učitelů tělesné výchovy ve vztahu k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školní tělesné výchově. *Tělesná kultura*, 33(1), 43–57.
- Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Kozub, F. M. Perceived barriers to including students with visual impairments in general physical education. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19(3), 364–377.

- Machová, I. (2008). Sport jako prostředek integrace. In T. Vyskočil & M. Kudláček (eds.). *Integrace – Jiná cesta II*. Olomouc: UP v Olomouci.
- Moore, L. L., Lombardi, D. A, White M. J. et al. (1991). Influence of parents' physical activity levels on activity levels of young children. *Journal of Pediatrics*, 118, 215–219.
- Morley, D., Bailey, R., Cook, B., & Tan, J. (2005). *Inclusive Physical Education: teacher's views of including pupils with Special Educational Needs and/or disabilities in Physical Education*. London: North West Countries Physical education Association and SAGE Publications.
- MŠMT. (2005). *Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Praha: MŠMT ČR.
- Nutbrown, C., & Clough, P. (2004). Inclusion in the Early Years: Conversations with European Educators. *European Journal of Special Needs Education*, 19(3), 301–315.
- PARLAMENT ČR. (2004). *Zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. Praha: Parlament ČR.
- Rybová, L., & Kudláček, M. (2010). Integrace žáků s tělesným postižením do hodin školní tělesné výchovy. *Studia Sportiva*, 4(1), 127–132.
- Sherrill, C. (2004). *Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan*. (6th ed.). Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
- Štěrbová, D. (2007). *Pohybové aktivity v životě dětí s hluchoslepotou*. Olomouc: UP v Olomouci.
- Taylor, W. C., Baranowski, T., & Sallis, J. F. (1994). Family determinants of childhood physical activity: A social-cognitive model. In R. K. Dishman (Ed.), *Advances in exercise adherence* (pp. 319–342). Champaign: Human Kinetics.
- Válková, H. (2011). Aplikované pohybové aktivity v univerzitním studiu. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 2(1), 29–41.
- Welk, G. J. (1999). The youth physical activity promotion model: A conceptual bridge between theory and practice. *Quest*, 51, 5–23.

Kontakt:

Mgr. Ondřej Ješina, Ph.D.
doc. Mgr. Martin Kudláček, Ph.D.
doc. PhDr. Ludmila Miklánková, Ph.D.
Mgr. Tomáš Vyhlídal
Katedra aplikovaných pohybových aktivit
Fakulta tělesné kultury,
Univerzita Palackého v Olomouci
Tr. Míru 115, 771 40 Olomouc
e-mail: ondrej.jesina@upol.cz
ludmila.miklankova@upol.cz
tomas.vyhlidal@upol.cz
martin.kudlacek@upol.cz